

FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (3/10) – IKA

PAPA LAV XIII. – NAJVAŽNIJA OBILJEŽJA PONTIFIKATA (1878. – 1903.). Pontifikat pape Lava XIII., koji je trajao od 20. veljače 1878. do 20. srpnja 1903., obuhvatio je razdoblje od 25 godina i 5 mjeseci, čime je postao četvrti najdulji pontifikat u povijesti Katoličke Crkve, iza pontifikata svetoga Petra, blaženoga Pija IX. i svetoga Ivana Pavla II.

To razdoblje obilježilo je duboke političke, društvene i kulturne promjene u svijetu – od industrijske revolucije i rasta radničkog pokreta do novih filozofskih strujanja i porasta sekularizma.

Papa Lav XIII. se, unatoč izazovima koje je naslijedio, nametnuo kao snažna moralna i intelektualna figura koja je Crkvu uvela u moderno doba, gradeći mostove između vjere i novih društvenih kretanja.

Talijanski papa bio je snažan intelektualac i plodan pisac, koji je tijekom svoga pontifikata objavio čak 88 enciklika. U njima je obrađivao različite teme, poput odnosa Crkve i države, obrazovanja, socijalizma, masonstva, braka, ropstva i svetaca... Ipak, najčešće se vraćao marijanskoj pobožnosti i molitvi krunice. Blaženoj Djevici Mariji posvetio je čak jedanaest enciklika.

I. Početak socijalnog nauka Crkve

Središnja prekretnica njegova pontifikata bila je enciklika „Rerum novarum“ iz 1891. godine, koja je označila prvi sustavni pokušaj Katoličke Crkve da odgovori na tzv. socijalno pitanje – složeni sklop problema nastalih kao posljedica industrijske revolucije.

U to su vrijeme radnici u mnogim zemljama radili u teškim uvjetima, bez sigurnosti zaposlenja, zdravstvene zaštite i pravedne plaće. Enciklika se bavila odnosom rada i kapitala, pravima i obvezama poslodavaca i radnika, te moralnim i društvenim temeljem gospodarskog poretka.

Papa Lav XIII. zagovarao je: pravednu plaću i dostojanstvene uvjete rada, kao nužan preduvjet za dostojanstvo ljudske osobe; pravo na privatno vlasništvo, koje nije apsolutno, nego podliježe društvenoj odgovornosti; pravo radnika na sindikalno udruživanje radi obrane svojih interesa; odgovornost države za opće dobro, osobito zaštitu najslabijih i siromašnih; dostojanstvo obitelji kao temeljnog stupa društva; moralnu savjest gospodarstvenika i zakonodavaca u oblikovanju pravednog društvenog poretka.

Time je papa Lav XIII. postavio temelj katoličkog socijalnog nauka, koji će se razvijati kroz enciklike i dokumente njegovih nasljednika sve do danas, ostajući trajno aktualan u pitanjima socijalne pravednosti i gospodarskog razvoja.

Dakle, enciklika „Rerum novarum“ (1891.), najpoznatiji dokument pape Lava XIII. i temelj modernog socijalnog nauka Crkve, nastala je uz pomoć nekoliko bliskih suradnika. Povjesničari se slažu da je papa osobno odredio temeljne ideje i smjernice, ali da su mu pri uredništvu pomogli njegovi najpovjerljiviji savjetnici.

Najvažniji suradnici u nastanku enciklike:

1. Kardinal Camillo Mazzella, SJ – kardinal i isusovac, prefekt Kongregacije za nauk vjere (tada Svete kongregacije za nauk vjere). On je sastavio prvi nacrt enciklike.
2. Tommaso Maria Zigliara, OP – dominikanac i ugledni teolog, jedan od glavnih autora enciklike „Aeterni Patris“ (1879.) o obnovi tomizma. Njegov utjecaj vidljiv je u filozofsko-teološkom okviru „Rerum novarum“.
3. Kardinal Mariano Rampolla del Tindaro – Papin državni tajnik, imao je ključnu ulogu u konačnoj redakciji i uvođenju dokumenta u diplomatski i društveni kontekst.
4. Matteo Liberatore, SJ – isusovac, filozof i profesor u Rimu, smatra se „prvim piscem“ dijelova enciklike. Njegov rad u časopisu „Civiltà Cattolica“ snažno je utjecao na oblikovanje teksta, a neki povjesničari drže da je upravo on sastavio značajne odlomke.

Enciklika je, dakle, kolektivno djelo, ali u konačnici nosi pečat pape Lava XIII., koji je svojim autoritetom i osobnim stilom uobličio tekst.

II. Obnova skolastičke filozofije i misli sv. Tome Akvinskoga

Još na početku svoga pontifikata, enciklikom „Aeterni Patris“ iz 1879., papa Lav XIII. potaknuo je sustavnu obnovu filozofske i teološke misli sv. Tome Akvinskoga. Tim dokumentom želio je jasno naznačiti da Crkva u vremenu velikih intelektualnih, društvenih i političkih promjena treba čvrst i provjeren misaoni temelj.

Taj temelj pronašao je upravo u tomizmu, koji je prepoznao kao najsposobniji sustav za integraciju vjere i razuma, a istodobno dovoljno snažan da se suprotstavi modernim ideologijama poput pozitivizma, liberalizma, racionalizma i materijalizma.

Papa je naglašavao da filozofija sv. Tome nije puka spekulacija prošlosti, nego živi instrument koji pruža uravnotežen pogled na čovjeka, društvo i svijet. Ona polazi od uvjerenja da je ljudski razum sposoban dosegnuti istinu, ali da je u punini može shvatiti samo u svjetlu vjere. Na taj način tomizam je postao most između teološke tradicije Crkve i znanstvenih dostignuća modernog doba.

Upravo papa Lav XIII. zaslužan je što je sv. Toma Akvinski proglašen glavnim učiteljem Crkve u filozofiji i teologiji, a njegova je misao ugrađena u nastavne programe katoličkih sveučilišta, sjemeništa i teoloških instituta. Papa je poticao da se

tomistička načela ne svode na ponavljanje starih formula, nego da se kreativno primjenjuju u novim kontekstima – u pravu, politici, društvenoj etici i znanosti.

Osim toga, ova inicijativa dovela je do neotomističkog pokreta, koji je obilježio katoličku misao tijekom čitavoga 20. stoljeća. Njegovi su plodovi vidljivi ne samo u filozofiji i teologiji, nego i u kasnijim crkvenim dokumentima – osobito u socijalnom nauku Crkve koji je započeo enciklikom “Rerum novarum”, ali i u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora, gdje je naglasak na dostojanstvu ljudske osobe, razumu i dijalogu sa svijetom bio duboko ukorijenjen u tomističkoj obnovi.

Time je papa Lav XIII. ne samo dao novi život jednoj srednjovjekovnoj filozofskoj tradiciji, nego je i postavio temelje suvremenog katoličkog intelektualnog života, u kojem tomizam i danas zauzima značajno mjesto, osobito u etici, filozofiji prava i teološkoj antropologiji.

III. Poticaj znanstvenom radu i otvaranje Vatikanskih arhiva

Papa Lav XIII. bio je duboko svjestan da Crkva, kako bi ostala vjerodostojan i relevantan glas u modernom društvu obilježenom napretkom znanosti, mora poticati istraživački rad i akademsku izvrsnost. Za njega vjera i znanost nisu bile protivnici, nego saveznici u traganju za istinom.

Kako bi sustavno unaprijedio katoličku egzegzu i dao čvrste temelje znanstvenom proučavanju Svetoga pisma, osnovao je Pontifikalnu biblijsku komisiju. Njezin je cilj bio nadzirati i usmjeravati proučavanje Biblije u svjetlu vjere, ali uz korištenje suvremenih filoloških, povijesnih i arheoloških metoda. Time je papa potvrdio da Crkva ne bježi od znanstvenih pristupa, nego ih prihvaća i stavlja u službu razumijevanja Božje objave.

Uz to, papa Lav XIII. snažno je podupro razvoj katoličkih sveučilišta i akademskih institucija diljem svijeta, potičući visoku razinu intelektualne formacije svećenika i laika. Posebno je naglašavao važnost filozofije i teologije, ali i otvorenost prema prirodnim i društvenim znanostima, vjerujući da samo cjelovita formacija može oblikovati istinske kršćanske intelektualce.

Jedan od njegovih najznačajnijih i najdalekosežnijih poteza bilo je otvaranje Vatikanskih tajnih arhiva – 1881. godine – znanstvenicima iz cijeloga svijeta, bez obzira na njihovu vjeru ili nacionalnost. U to je doba takav čin bio revolucionaran: dok su mnoge države i institucije ljubomorno čuvalе svoje povijesne arhive zatvorenima, Papa je omogućio pristup ogromnom korpusu dokumenata koji obuhvaćaju stoljeća crkvene i svjetske povijesti.

Taj je čin imao višestruko značenje: predstavljao je znak transparentnosti i otvorenosti Crkve prema objektivnom istraživanju; pokazao je povjerenje u snagu istine, uvjeren da se povijest Crkve ne treba skrivati, nego da se u njezinim usponima i padovima očituje Božje djelovanje; dao je ogroman poticaj povijesnoj znanosti, jer su istraživači diljem Europe i svijeta dobili neprocjenjive izvore za rekonstrukciju povijesti Crkve, diplomacije, umjetnosti, kulture i društvenih procesa.

Otvaranjem arhiva papa Lav XIII. je iz temelja promijenio način na koji je svjetska znanost doživljavala Vatikan: od zatvorene institucije postao je partner i suradnik znanstvenika. Taj iskorak pridonio je ugledu papinstva i pokazao da Crkva može biti most između vjere i razuma, tradicije i moderne znanosti.

IV. Poboljšanje odnosa s državama

Iako je papa Lav XIII. naslijedio složenu političku situaciju nakon talijanskog zauzimanja Rima 1870. godine te nikada nije priznao aneksiju Papinske Države, odabrao je umjereniju i diplomatski fleksibilniju politiku od svog prethodnika Pija IX.

Svojim pontifikatom nastojao je otvoriti nove kanale dijaloga i izgraditi mostove prema državama, pokazujući kako Sveta Stolica može biti moralna i posrednička sila u svijetu sve dubljih ideoloških podjela.

Primjerice, tako je poboljšao odnose s Njemačkom nakon “Kulturkampf” i približio se kancelaru Bismarcku u ime stabilizacije položaja Katoličke Crkve; uspostavio dijalog s Francuskom unatoč rastu sekularizma i jačanju republikanskih snaga; približio se Velikoj Britaniji u pitanjima vjerske slobode, osobito katolika u Irskoj; otvorio komunikacijske kanale s Ruskim Carstvom, gdje su katolici živjeli pod teškim ograničenjima.

Veliku ulogu u ovoj diplomatskoj orijentaciji imao je kardinal Mariano Rampolla del Tindaro, državni tajnik pape Lava XIII. i jedan od najutjecajnijih kurijalnih diplomata 19. stoljeća. Rampolla je oblikovao politiku “katoličkog otvaranja”, kojom je Sveta Stolica nastojala istodobno braniti prava katolika u različitim državama i graditi prostor za dijalog s političkim i društvenim silama izvan Crkve. Njegova je vizija bila da papinstvo ne ostane izolirana sila, nego da se afirmira kao globalni moralni autoritet.

Zahvaljujući tim diplomatskim otvaranjima, Crkva je vraćena na međunarodnu scenu kao faktor stabilnosti i moralne orijentacije, a papinstvu je dana nova dimenzija uloge posrednika u svjetskim pitanjima. Papa Lav XIII. i njegovi suradnici time su položili temelje onoga što će u 20. stoljeću postati prepoznatljiva uloga Svete Stolice u globalnoj diplomaciji.

V. Globalna dimenzija Crkve

Lav XIII. bio je prvi papa modernog doba koji je dosljedno razmišljao u globalnim razmjerima, svjestan da Crkva više ne može biti shvaćena tek kao europska institucija ukorijenjena u starim kršćanskim monarhijama. U njegovim enciklikama, pismima i govorima jasno se očituje uvjerenje da je Crkva univerzalna zajednica vjernika i da njezina misija nadilazi granice kontinenata, jezika i kultura.

Njegov pontifikat obilježila je snažna podrška misionarskim djelovanjima, osobito u Africi i Aziji, gdje su se rađale nove mjesne Crkve. Papa je u tim područjima poticao obrazovanje, zdravstvenu skrb i humanitarni rad, naglašavajući da misionar nije samo propovjednik, nego i graditelj zajednica, škola i bolnica. Upravo u to vrijeme katolička misija počinje poprimati moderni oblik inkulturacije – prilagodbe evanđeoske poruke mjesnim jezicima, kulturama i običajima, ali uvijek u skladu s katoličkim naukom. Time je papa Lav XIII. položio temelje današnjoj viziji Crkve kao zajednice koja poštuje i uzdiže različite kulturne identitete.

Posebnu je pozornost posvetio radnicima u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je ubrzana industrijalizacija donijela nove oblike nepravde, nesigurnosti i socijalnih napetosti. Njegova enciklika "Rerum novarum" (1891.) – iako upućena univerzalno – imala je posebno snažan odjek među katolicima u SAD-u, jer je govorila o pravima radnika, pravednoj plaći, sindikalnom udruživanju i dužnostima poslodavaca i države. Na taj je način papa pokazao da Crkva ne ostaje nijema pred globalnim gospodarskim i društvenim izazovima, nego aktivno sudjeluje u oblikovanju pravednijeg poretka.

Papa Lav XIII. također je ojačao strukture mjesnih Crkava diljem svijeta, imenovao nove biskupe, poticao osnivanje katoličkih sveučilišta i sjemeništa, te promicao katolički tisak kao sredstvo evangelizacije i kulturnog dijaloga. Njegova vizija bila je Crkva koja je istodobno lokalna i univerzalna – duboko ukorijenjena u narode kojima pripada, ali uvijek u zajedništvu s Rimom i Petrovim nasljednikom.

U širem smislu, papa Lav XIII. ostao je zapamćen kao papa intelektualac, diplomat i reformator: intelektualac, jer je kroz enciklike i teološke inicijative (npr. obnovu tomizma) Crkvi dao čvrste intelektualne temelje za suočavanje s modernim ideologijama; diplomat, jer je otvorao kanale dijaloga s državama i svjetskim silama, učvršćujući položaj Crkve kao moralne i međunarodne sile; reformator, jer je uveo nova misionarska i pastoralna usmjerenja koja su oblikovala lice Katoličke Crkve u 20. stoljeću.

Njegov pontifikat postavio je temelje procesa koji će obilježiti sljedeća desetljeća – od socijalnog nauka Crkve, preko misionarske dinamike u Africi, Aziji i Americi, do razvoja dijaloga s modernim svijetom. Učenje pape Lava XIII. i danas odjekuje, jer povezuje vjernost tradiciji s otvorenošću za suvremene izazove, nudeći model Crkve koja uistinu diše "plućima svijeta".

VI. Ideološki sukob s masonerijom

Jedno od područja u kojima se papa Lav XIII. najsnažnije izjasnio bila je osuda slobodnog zidarstva (masonerije), koje je u 19. stoljeću predstavljalo jednu od najutjecajnijih ideoloških i društvenih struja u Europi i Latinskoj Americi. U razdoblju obilježenom sekularizacijom, rastućim liberalizmom i jačanjem anticrkvenih pokreta, masonerija je bila shvaćena kao organizirana snaga koja nastoji potisnuti kršćanstvo iz javnog života.

Enciklikom "Humanum genus" (1884.), papa Lav XIII. dao je najpotpunije teološko i moralno obrazloženje stava Katoličke Crkve prema masoneriji. U tom dokumentu iznosi viziju dviju vojski – Kraljevstva Božjega i Kraljevstva Sotone – predstavljajući povijest kao stalni duhovni i ideološki sukob. Masoneriju je povezao s promicanjem sekularizma, religijskog indiferentizma i moralnog relativizma, koje je smatrao izravnom prijetnjom kršćanskom svjetonazoru i temelju društvenog poretka.

Papa je snažno upozorio na tajnovitost masonskih loža, zakletve kojima se članovi obvezuju na bezuvjetnu poslušnost i prikrivene ciljeve:

"Pod plaštem dobrotvornih ciljeva kriju se namjere kojima je svrha uništenje temelja božanskog i ljudskog poretka".

Papa Lav XIII. naglašava da je članstvo u masoneriji nespojivo s katoličkom vjerom te podsjeća na kanonsku kaznu latae sententiae izopćenja, koja automatski pogađa svakoga tko se pridruži masonskim udrugama.

No, njegov pristup, premda nepomirljiv prema idejama masonerije, pokazuje i pastoralnu dimenziju. Papa ne poziva samo na osudu, nego i na molitvu za obraćenje članova masonerije te na argumentirano suprotstavljanje njihovim ideologijama. Umjesto isključivo defenzivnog stava, papa Lav XIII. nastojao je potaknuti katolike da djeluju u društvu – kroz politiku, školstvo, radničke udruge i katolički tisak – nudeći pozitivnu alternativu idejama koje je povezivao s masonerijom.

Njegova borba protiv masonerije nije bila samo teološka, nego i kulturno-politička, jer je papa smatrao da su masoni ključni promotori antiklerikalnih zakona u Francuskoj, Italiji i Španjolskoj, kao i širenja laicističkog školskog sustava kojim se djecu odgajalo izvan vjerskih okvira.

Naime, kad Lav XIII. ili njegovi suvremenici govore o „laicističkom školskom sustavu“, misle na agresivni oblik sekularizma – npr. u Francuskoj krajem 19. st., kad je država sustavno potiskivala Crkvu iz škola i zabranjivala vjeronauk. Enciklika "Humanum genus" tako postaje ne samo doktrinarni dokument, nego i manifest katoličkog otpora sekularističkim tendencijama koje su oblikovale moderno društvo.

(Kraj nastavka 3/10)

Literatura:

- Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve:
- PAPA LAV XIII. – ENCIKLIKA “RERUM NOVARUM”
- ENCIKLIKA NJEGOVE SVETOSTI PAPE LAVA XIII.
- KATOLIČKOM SVIJETU O STANJU RADNIKA
- (15. 05. 1891.)
- The Holy See – www.vatican.va, Vatican Media

Autor:

Ivan Matić Nević (ivan.matic1976@gmail.com)

Fotografije:

Vatican Media, www.vatican.va, Facebook, Instagram, X, Pinterest

Svi nastavci feljtona:

- 1/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(1/10\)](#)
- 2/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(2/10\)](#)
- 3/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(3/10\)](#)
- 4/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(4/10\)](#)
- 5/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(5/10\)](#)
- 6/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(6/10\)](#)
- 7/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(7/10\)](#)
- 8/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(8/10\)](#)
- 9/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(9/10\)](#)
- 10/10: [FELJTON Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. \(10/10\)](#)

U sljedećem nastavku (4/10):

FELJTON Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV. (4/10) – Enciklika “Humanum genus” pape Lava XIII. – ideološki sukob Crkve i masonerije

P.S.

Tekst je dio novinarskog projekta „Papinska vizija društvene pravde: Socijalni nauk Crkve od pape Lava XIII. do pape Lava XIV.“, objavljenog u sklopu Programa poticanja novinarske izvrsnosti u 2025. godini Agencije za elektroničke medije. Dopusšteno je drugim medijima prenositi ovaj sadržaj uz navođenje izvora i autora.

